

тобто валовий випуск в енергетичній галузі треба збільшити до 169,8 млрд. грн., а в машинобудуванні – до 116,1 млрд. грн.

Отже, враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що останнім часом міжгалузевий баланс переводиться на національні рахунки, тому перед вітчизняними економістами і науковцями відкриваються широкі можливості для внесення пропозицій щодо удосконалення моделі та розрахунків реальної галузевої структури, яка б відповідала потребам економіки України.

Отримано 24.09.2001

УДК 728.11

Г.І.ОНИЩУК, канд. екон. наук
Інститут "НДІпроектреконструкція", м.Київ

СТІЙКИЙ РОЗВИТОК НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ І ЖИТЛОВА ПРОБЛЕМА

Аналізується стан забезпечення населення житлом, розглядаються шляхи вирішення житлової проблеми, зв'язок розвитку міст і будівництва житла та об'єктів інфраструктури.

Перехід від адміністративно-командної до ринкової економіки супроводжується економічними, соціальними й технологічними змінами, що впливають на розвиток населених пунктів і забезпечення населення житлом.

Слід зазначити, що ці процеси мають регіональні особливості. Так, для Східного регіону характерні висока щільність населення, велика зосередженість промисловості, наявність великих міст, низький рівень розвитку соціальної інфраструктури, несприятлива демографічна ситуація. Центр України має підвищену щільність населення і виробництва в Київській агломерації, середню щільність населення в іншій частині регіону, порівняно більш розвинену соціальну інфраструктуру. Західний регіон відзначається унікальними рекреаційно-оздоровчими ресурсами, найменшим рівнем урбанізації, де переважають невеликі міста й великі села і найнижчий рівень забезпеченості житлом. На півдні України спостерігається низька щільність поселень, окрім Чорноморського узбережжя Криму, де висока щільність курортних міст, недостатній рівень соціальної інфраструктури, погана демографічна ситуація, а проблеми міграційного характеру загострюють житлову проблему.

Урбанізація в Україні – дуже складне економічне явище, одним з чинників якого є зростання великих міст і відповідно збільшення частки міського населення, переважно за рахунок зменшення частки

сільського населення.

Інтенсивний розвиток промисловості зумовив розвиток дуже великих і великих міст. З 1986р. і дотепер виявляється тенденція уповільнення розвитку дуже великих і великих міст, а в деяких з них скорочення чисельності населення.

Ці процеси викликані несприятливим економічним станом країни, різким спадом промислового виробництва, зростанням безробіття, неефективною системою соціальних гарантій для населення.

Сьогодні в Україні є:

- 5 найбільших міст з населенням понад 1 млн. жителів (Київ, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса);
- 5 міст з населенням від 500 тис. до 1 млн. жителів;
- 16 міст з населенням від 250 до 500 тис. жителів;
- 24 міста з населенням від 100 до 250 тис. жителів.

У п'яти найбільших містах-мільйонниках проживає приблизно кожний четвертий міський мешканець України. Слід сказати, що в останні роки помітними є стійке зменшення чисельності населення у великих містах і в містах-мільйонниках, сталий розвиток малих міст, де є робочі місця, соціальна та інженерно-транспортна інфраструктура.

Щороку Україна втрачає близько 400 тис. мешканців, тобто практично зникає одне велике місто.

Стан міського господарства безпосередньо зв'язаний з макроекономічними показниками в країні, формуванням доходів населення, створенням робочих місць у соціальній сфері та сфері послуг і рядом інших чинників.

Суттєво змінилася структура доходів населення, різко скоротилася частка доходів за рахунок суспільних фондів, заробітної плати. Підвищується питома вага доходів від особистого підсобного господарства (30-35%), з інших джерел (18-20%).

Зростання безробіття, а в деяких містах Донбасу його рівень досяг 20%, вимагає вжиття дійових заходів для збільшення кількості робочих місць. У малих та середніх містах спостерігається розвиток підприємств легкої і харчопереробної промисловості, а у великих містах, містах-мільйонниках – сфери обслуговування населення. Сьогодні тут зайнято близько 30% усіх працюючих, але це вдвічі менше, ніж у розвинутих країнах Європи.

Заходи з прискорення земельної реформи, приватизація земельних ділянок для підсобного та фермерського господарства, розвиток підприємницької діяльності дають змогу створити нові робочі місця у

сільській місцевості, будівництві, сфері обслуговування. Це дозволяє забезпечити необхідні умови для стабільного, стійкого розвитку міст України.

Інтенсивний розвиток виробництва і зростання чисельності населення свого часу стали основою розширення міст, територія яких складає близько 3% загальної території країни. Проте для вирішення житлової проблеми міста відчують потребу в нових територіях. Цю проблему ускладнює те, що значна частина промислових підприємств опинилася в оточенні житлової забудови, санітарно-захисних зон, техногенно порушених і забруднених земель, що підлягають рекультивуації та оновленню. При цьому необхідно зазначити, що в більшості міст територіальні ресурси вичерпані, а вільні земельні ділянки потребують значних витрат на інженерну підготовку.

Для розв'язання житлової проблеми в Україні потреба в нових земельних ділянках до 2016 р. становитиме приблизно 300 тис. га. Це потребує резервування земель для розвитку міст і складає приблизно 70% площі наявної житлової забудови населених пунктів.

За умов обмежених територіальних можливостей стійкий розвиток міст і житлове будівництво можуть йти двома шляхами: по-перше, за рахунок реконструкції наявного житлового фонду міст, по-друге, - більш раціонального (ущільненого) розміщення об'єктів житлового будівництва в містах і використання приміських сільських зон.

До 1991 р. будівництво індивідуальних житлових будинків з присадибними ділянками в містах заборонялося. Це негативно позначилося на обсягах житлового будівництва. З 1991 р. ці обмеження знято і вжито заходів щодо індивідуального житлового будівництва з безплатним наданням земельних ділянок. У даний час щороку вводиться в експлуатацію 3,5-4,0 млн. кв. м індивідуального житла. Інтенсивно ведеться будівництво індивідуального житла у приміських населених пунктах мешканцями міст з обмеженими територіальними можливостями.

Необхідно більше уваги приділяти розвитку міст шляхом реконструкції наявного житлового фонду, більш раціональної (ущільненої) забудови міських територій. Можна навести ряд прикладів вдалого розв'язання цієї проблеми, коли завдяки активній організаційній, технічній та архітектурно-планувальній діяльності міських органів самоврядування здійснена реконструкція центральної частини міст Донецька, Житомира. Урядом України ухвалено рішення про реконструкцію та збереження історичної частини міст Львова і Одеси.

Розроблена і в 1998 р. затверджена Державна програма реконструкції житлових будинків перших масових серій. Реалізація цієї про-

грами дасть змогу врятувати понад 72 млн. кв. м житлового фонду, розв'язати житлову проблему сотням тисяч сімей без залучення додаткових земельних ресурсів мст.

Оцінюючи соціально-економічний розвиток великих міст, слід зазначити, що інвестиції в соціальну й культурну сфери, житлово-комунальне господарство, інженерно-транспортну інфраструктуру були недостатніми, мали суттєві регіональні відмінності. Звідси виявляється відставання у розвитку сфери медичного обслуговування, зв'язку, міського транспорту, інженерного благоустрою.

Сьогодні значні витрати паливно-енергетичних ресурсів у містах зв'язані з експлуатацією житлового фонду. Існуючі системи теплопостачання будинків (без промисловості) споживають щороку до 80 млн. т умовного палива. У розрахунку на 1 м² загальної площі на теплопостачання житла в Україні витрачається в 1,5 раза більше, ніж у США, в 2,5-3 рази більше, ніж у Швеції.

Досвід розвинутих країн свідчить, що розв'язанням проблеми енергозбереження в містах можна скоротити енергетичні витрати більше ніж на 30-40%. У наявному житловому фонді, а також при будівництві нового житла вирішувати цю проблему можна двома шляхами: утепленням огороджуючих конструкцій будинків і модернізацією систем теплопостачання. З 1994 р. запроваджено нові нормативи, що забезпечують зниження втрат тепла через стіни в 2,5-3 рази, вікна – 1,3-1,6 рази, а також нові технічні рішення з обліку споживання тепла і газу, модернізації обладнання, що загалом дозволить економити до 30% палива щороку.

Реалізація положень Закону України "Про енергозбереження", прийнятого в 1994 р., є основним напрямом в роботі органів самоврядування міст, їхнім реальним фінансовим джерелом.

Одним з найважливіших питань діяльності місцевих органів влади є забезпечення населення житлом. За період 1976-1990 рр. щорічний обсяг введення житла становив 17-20 млн. кв. м загальної площі. Різке скорочення обсягів державних капітальних вкладень, а також коштів підприємств та організацій в житлове будівництво призвело до падіння темпів введення житла. В останні роки щороку вводиться лише близько 5,5-6,0 млн. кв. м загальної площі, причому половина з них за рахунок коштів населення.

У міському житловому фонді за типами житла й формами розселення переважають багатоквартирні будинки з поквартирним заселенням (61%), односімейні будинки (33,6%) при досить значній кількості комунальних кварталів і гуртожитків (6,5%).

Гострота житлової проблеми в Україні зростає. Понад 2,2 млн. сімей не мають нормального житла і по 10-15 років чекають своєї черги на поліпшення житлових умов. Серед них сотні тисяч інвалідів та учасників війни, молодих сімей, які мешкають у гуртожитках. Ця проблема ускладнюється тим, що загальна площа державних будинків, що перебувають в аварійному та застарілому стані, становить понад 4,0 млн. кв. м. Практично весь житловий фонд масової забудови 60-х років потребує реконструкції.

Стає очевидним, що житлова реформа має ключове значення для економіки країни, її вирішення сприяє зниженню інфляції, скороченню дефіциту бюджету, зростанню обсягів залучених коштів населення та комерційних структур, переходу до менш енерго- та матеріаломістких шляхів міського розвитку.

Житлова проблема зумовлює необхідність проведення нової житлової політики – невід'ємної частини процесу стабілізації та реалізації структурних змін в економіці. Непідготовленість ринкових законів посилила розбалансованість у житловій сфері. Необхідно створити юридичний правовий і фінансово-господарський механізм залучення інвестицій в житлову сферу. Поряд з довготерміновими пільговими кредитами, позабюджетними фондами, пільговим оподаткуванням учасників житлового будівництва має бути проведена велика робота по залученню коштів населення для розв'язання житлової проблеми. Без цього не може бути подальшого соціально-економічного розвитку міст. На сьогодні поступово створюється нова законодавча і нормативна база для вирішення житлової проблеми. Верховною Радою України схвалена Концепція державної житлової політики. Її головною метою є створення умов для реалізації прав громадян на житло, розширення житлового будівництва, поліпшення утримання та збереження житлового фонду. Основою нової житлової політики є забезпечення права кожного громадянина обрати найзручніший для нього спосіб поліпшення особистих житлових умов з урахуванням своїх потреб і матеріальних можливостей.

З прийняттям Закону України "Про приватизацію державного житлового фонду" відкрилася можливість створення ринку житла. Щороку 150-200 тис. сімей вирішують свою житлову проблему через цей ринок.

Включення комерційних структур у житлову сферу сприяє суттєвому розширенню фінансово-економічних можливостей інвестування житлового будівництва, створенню більш гнучкої системи управління та експлуатації житлового фонду. Усе це вимагає від органів місцевого самоврядування міст прийняття радикальних рішень з реалізації

нової житлової політики, перегляду принципів містобудування та підходів до індивідуального котеджного, малоповерхового домобудівництва, пріоритетного розвитку інфраструктури та енергозбереження.

Назріла необхідність прийняття нового Житлового кодексу, низки нормативних актів щодо визначення соціального житла як такого, створення системи іпотечного кредитування та будзаощаджень, а також утвердження Державної програми забезпечення житлом громадян України. Прийняття цих законоположень сприятиме збільшенню обсягів інвестування житла і, таким чином, соціально-економічному розвитку міст нашої країни.

1. Україна: соціальна сфера у перехідний період. – К.: Основи, 1994.

2. Залукин В.Ф. Стратегія і тактика будівельної фірми в умовах ринку // Придніпровський науковий вісник. – Дніпропетровськ, 1998.

3. Симоненко В.К. Регионы Украины: проблемы развития. – К.: Наукова думка, 1997.

Отримано 18.09.2001

УДК 621.9

Т.Е.АНДРЕЕВА, канд. екон. наук, А.Ю.КИРИЧЕНКО

Харьковский государственный экономический университет

БЮДЖЕТИРОВАНИЕ И КОНТРОЛЬ ПРЕДПРИЯТИЯ

Рассматривается вопрос о наиболее правильном формировании бюджета на предприятии, осуществлении контроля за точностью выполнения мероприятий, предусмотренных принятым бюджетом.

Одним из важных вопросов эффективного планирования является преобразование и трансформирование стратегических целей основного бизнес-плана предприятия в оперативные цели в процессе краткосрочных расчетов на конкретно рассматриваемый промежуток времени. Для осуществления данного процесса предприятие должно использовать такие инструменты планирования, как 1) бюджет; 2) оперативные отчеты; 3) годовой отчет. Таким образом, эффективность планирования деятельности предприятия прямо зависит от правильного составления и использования вышеперечисленных составляющих прогнозирования. Общий бизнес-план организации, как известно, состоит из кратко-, средне- и долгосрочных целей. Планирование бюджета является началом пути к достижению среднесрочных целей и основой реализации главных стратегических направлений предприятия, а также основой проведения мероприятий, направленных на стимулирование достижения среднесрочных целей. Бюджеты составляются при более детальном планировании краткосрочных целей и рассмотрении факторов,